

דברי היועצת המשפטית לממשלה, גלי בהרב מיארה, בכנס לשכת עורכי הדין באילת 2025

נשיא בית המשפט העליון, כבוד השופט יצחק עמית ;

מארחנו, ראש לשכת עורכי הדין, עו"ד עמית בָּכָר ;

חבריי עורכי הדין ;

מכובדיי כולם.

=====

מלחמת "חרבות ברזל" נמשכת למעלה מ-19 חודשים.

אין לנו אלא להודות על נחישותם של כוחות הביטחון.

אין לנו אלא להודות על מסירותם של אנשי המילואים
המתנתקים פעם אחר פעם ממשפחותיהם ונכונים לסכן את
חייהם ועל חוסנה של החברה הישראלית.

ההישגים בזירות הלחימה הושגו במחיר הכבד ביותר. אני
מבקשת למסור את תנחומיי למשפחות הנופלים. איבדנו את
הטובים שבאנשינו. מי ייתן שנהיה ראויים להם. יהי זכרם
ברוך.

אני מאחלת החלמה שלמה לפצועים ; ומודה מקרב לב
לכוחות הביטחון, השיטור, ההצלה, הרפואה ומשפחותיהם.
שמרו על עצמכם וחזרו הביתה בשלום.

אבקש לחזק ככל הניתן את משפחות החטופים. השבת כל
החטופים לביתם, היא חובה יסודית שלנו כחברה המחויבת
להגן על אזרחיה ועל חייליה.

אני מבינה שעומר וְנִקְרָט ואמו ניבה נמצאים עמנו בכנס.

לאחר שעומר חזר מהשבוי, שמעתי את ניבה מספרת, שבמשך
רגעים ארוכים ביום היא בוהה בו, ולא מאמינה שהם הגיעו
לרגע השקט, לנס הפרטי שלהם. אני מתפללת כי השקט יחזור
בהקדם לכל משפחות החטופים.

=====

מהבוקר של השבעה באוקטובר, הליווי המשפטי של היבטי
המלחמה נמצא בראש סדר העדיפויות של הייעוץ המשפטי
לממשלה.

התכלית היא הענקת מעטפת משפטית המאפשרת חופש
פעולה לממשלה ולכוחות הביטחון לבצע את משימותיהם,
בגבולות הדין הפנימי והבין-לאומי.

העשייה ענפה. קידמנו מאות דברי חקיקה, תקנות והוראות
להתמודדות עם מצב החירום ; גיבשנו פתרונות משפטיים

כמענה לצרכים של משפחות הנרצחים, החטופים, הפצועים, המפונים, אנשי המילואים ובעלי העסקים; וייצגנו את המדינה בלמעלה מ-2,000 עתירות ביטחוניות. אלה דוגמאות בלבד.

=====

אני מצרה על כך שהפרקליטה הצבאית הראשית נעדרת מהכנס.

לאלופה תומר ירושלמי תרומה גדולה לליווי האופרטיבי של המערכה הצבאית הממושכת. קולה הוא קול חשוב. אין מתאימה ממנה להדוף את הטענות נגד ישראל במישור הבינלאומי.

=====

דיון בהיבטים המשפטיים הכרוכים במלחמה מחייב התייחסות מיוחדת לנושא השוויון בנטל.

מצב שבו המדינה מגבירה את הנטל על המשרתים בשל המלחמה ואילו מגזר שלם כמעט שאינו מגויס פוגע באופן הבוטה ביותר בשוויון בפני החוק.

בפועל, לא הכל שווים, ותחושת הצדק הבסיסית נפגעת באופן אנוש.

בעקבות המלחמה תפיסת המציאות הביטחונית השתנתה. הצבא צריך לטפל ביותר משימות והוא חייב לגדול כדי לעמוד בהן.

מערכת הביטחון הבהירה כי הגדלת שורות הצבא הסדיר היא צורך בטחוני חיוני ודחוף.

על פי גורמי המקצוע בצבא, כל חייל בסדיר שקול לכמה וכמה חיילי מילואים.

החשבון פשוט - גיוס של חבי גיוס שלא גויסו עד כה, יקטין מאוד את הנטל הכבד המוטל על אנשי המילואים ואת הפגיעה במשק.

=====

חוק שירות הביטחון מחייב גיוס אחיד ושוויוני. זהו המצב החוקי.

לעומת זאת, חוק גיוס שטרם נולד אינו תכנית עבודה, והוא אינו פוטר מהחובה לגייס ולהתגייס.

=====

בדיונים שקיימתי בהשתתפות מערכת הביטחון, האוצר וגורמי ממשלה נוספים הוצגו מספרי הגיוס הנמוכים מקרב בני הישיבות.

הובהר כי מפתח מרכזי להגדלת שורות הצבא הוא הגברת האכיפה כלפי משתמטים.

הכוונה כמובן לכל המשתמטים, מכל חלקי האוכלוסייה, ולא לבני הישיבות בלבד.

סנקציות אפקטיביות צריכות להיות אישיות.

כפי שהוסבר על ידי גורמי הביטחון, הסנקציות צריכות לפגוש את הפרט בחייו האישיים, בשדה התעופה, בחשבון הבנק, בשימוש ברכב וכדומה.

בניגוד לסנקציות אישיות, סנקציות קהילתיות אינן נתפסות על ידי גורמי המקצוע כבעלות פוטנציאל השפעה דומה. הן אינן מכוונות את ההתנהגות של הפרטים עצמם.

=====

מבחינה משפטית, נדרשים שלושה צעדים :

צעד ראשון, הגדלה משמעותית מאוד של היקף צווי הגיוס.

התמודדות אפקטיבית עם המחסור במשרתים מתחילה בקריאה להתייצבות לכל המועמדים לגיוס.

הנחת המוצא המשפטית היא כי בשנת הגיוס הקרובה, שתחל בחודש יולי, ישלח הצבא צווי גיוס לכל האוכלוסייה הרלוונטית.

הן לבני השנתון הנוכחי והן לאותם עשרות אלפים ששירותם נדחה בעבר.

סטייה מכך תדרוש הצגת טעמים מקצועיים מיוחדים וכבדי משקל.

צעד שני, מיצוי כלי האכיפה הצבאיים הקיימים ביחס למשתמטים.

צעד שלישי, הרחבת סל הסנקציות והתמריצים ביחס למשתמטים. ניתן לקדם אמצעי אכיפה משמעותיים נוספים בהחלטות ממשלה, בלי חקיקה. הדבר מצוי בידי הדרג המיניסטרילי.

=====

הרמטכ"ל הנחה את הצבא לגבש תכנית להגדלה משמעותית של היקף צווי הגיוס ומיצוי כלי האכיפה הקיימים. אני מברכת על כך. אני מבינה שהתכנית אמורה להיות מוצגת בתוך זמן קצר.

בכל הנוגע להרחבת סל הסנקציות, עד כה הממשלה נמנעה מלקדם את הנושא. התנהלות זו אינה מתיישבת עם צרכי הצבא ועם הזכות החוקתית לשוויון.

נדרש שינוי, ואנו עומדים לרשות הממשלה גם בעניין זה.

=====

כהונת יועץ משפטי לממשלה היא בת שש שנים. השלמתי שלוש מהן.

זוהי הזדמנות לומר תודה לעובדים המעולים והמסורים של מערך הייעוץ המשפטי לממשלה.

אני גאה בהצטיינות המקצועית שלהם ובערכיות שלהם. בזכותם הייעוץ המשפטי לממשלה הוא מוסד ישראלי מפואר; מקצועי; ממלכתי, שתרומתו למדינה ולציבור גדולה.

אני גאה במשנים שלי. הם מתמודדים עם הסוגיות המשפטיות והציבוריות המורכבות, בכישרון אדיר ובאומץ מקצועי. הם מותקפים באופן תדיר בשל שמירתם על שלטון החוק. הם לא נרתעים ולא יירתעו.

ותודה לשותפי לדרך ולאתגרים, פרקליט מדינה, עמית איסמן. פרקליט המדינה הוא משפטן מחונן. הוא מנווט את הפרקליטות ביד בוטחת במים סוערים עם מצפן מקצועי וערכי ברור.

דעו - הקשר המשולש בין הייעוץ המשפטי לממשלה, התביעה הכללית ואגף חקירות ומודיעין במשטרת ישראל איתן.

אגף החקירות והמודיעין במשטרה מובל על ידי ניצב בועז בלט, והוא ממשיך בקו של קודמיו – מחויבות לשלטון החוק ושותפות עמוקה עם התביעה הכללית.

החיבור הזה הוא חיוני להבאת מערכת אכיפת החוק להישגים.

=====

לפחות במובן מסוים אחד, כהונתי עד כה אינה שונה בהרבה משל קודמיי.

אני, ועימי הייעוץ המשפטי לממשלה כולו, מסייעים לממשלה לקדם את מדיניותה.

שיתוף הפעולה בין היעוץ המשפטי לממשלה לבין הממשלה בשגרה ענייני ופורה. הנתונים מדברים בעד עצמם.

קידמנו מאות דברי חקיקה ממשלתית; מאות הצעות החלטה של הממשלה; היקף נרחב של מינויים; כתבנו אלפי חוות דעת עבור הממשלה; ייצגנו את המדינה באלפי הליכים; ועוד.

לא מדובר בעניינים שוליים, אלא בעניינים המצויים בליבת מדיניות הממשלה, בסוגיות ביטחון, התיישבות, תקציב, דת ומדינה ועוד.

רוב רובן של המחלוקות לובנו. מניעה משפטית נקבעה במקרים בודדים בלבד. הטענה כי אנו לא משתפים פעולה עם הממשלה - מנותקת מהמציאות.

=====

חובתנו המקצועית לסייע לממשלה להגשים את מדיניותה, אינה גורעת מאחריותנו להבטיח את פעולתה בגבולות החוק ואת זכויות הציבור.

בחסות המלחמה, והסטת הקשב הציבורי אליה, השינוי המשטרי הואץ מאוד והזלזול בחוק וההתרסה כלפיו נוכחים ומורגשים.

זוהי לא אזהרה ביחס לעתיד, אלא תמונה של המציאות בפועל. שיטת המשטר הישראלית משתנה לנגד עינינו בקצב מהיר.

היבט מרכזי של השינוי המשטרי הוא החלשה שיטתית של המוסדות הדמוקרטיים המהווים בלמים ואיזונים מפני שימוש לרעה בכוח השלטוני.

מסוכנת במיוחד היא הפגיעה המתמשכת ברשות השופטת ובעצמאותה.

=====

רשות שופטת עצמאית, ובמיוחד בית משפט עליון מקצועי ועצמאי, הם הערובה המרכזית למניעת ניצול לרעה של הכוח השלטוני בישראל.

אין לאזרח שנפגע כתובת אפקטיבית אחרת לקבלת סעד.

דווקא משום שבית המשפט העליון הוא הבלם המרכזי מפני שימוש שרירותי בכוח השלטוני, השינוי המשטרי מתמקד קודם כל בהגבלתו ובשינוי דמותו.

במשך תקופה ארוכה מנעה הרשות המבצעת מינוי לתפקיד ראש הרשות השופטת – נשיא בית המשפט העליון. לאחר שהמערכת התייצבה ומונה לה נשיא, הרשות המבצעת מזהירה שאינה מכירה בו.

בית המשפט העליון סובל מקיפאון במינויים ומדילול של מספר השופטים. אתם, חברי לשכת עורכי הדין המופיעים בערכאות, מכירים היטב את ההשלכות של העומס בבתי המשפט על הציבור.

לכך מצטרפת הפוליטיזציה של הליך בחירת נציב תלונות הציבור על שופטים.

המהלך המשמעותי ביותר היא הפוליטיזציה של הליך מינוי השופטים. זוהי נקודת שיא של הפגיעה באופייה הדמוקרטי של המדינה.

===

רידוד ערך המקצועיות והפיכת השיקולים הפוליטיים לשיקולים המכריעים בהליך בחירת השופטים, תשנה את דמותה של המדינה כדמוקרטיה בעלת מערכת משפט עצמאית. אולי באופן בלתי הפיך.

המשמעות של מתן בכורה לשיקולים פוליטיים במינוי שופטים היא מערכת משפט מוחלשת. כזו התלויה במערכת הפוליטית ונושאת את עיניה אליה.

שופט המבקש להתקדם יידע שקידומו תלוי במידת האהדה שלה תזכה פסיקתו בקרב המערכת הפוליטית.

ראשונים להיפגע יהיו ציבור המתדיינים.

=====

חשוב להדגיש, הנושא אינו קשור למתח שבין שמרנות לאקטיביזם.

דווקא מי שאוחז בגישה שמרנית אמור להירתע משינויים משטריים מרחיקי לכת ומהירים.

תפיסה שמרנית אמורה להזדעק מול הפגיעה ביכולתה של מערכת המשפט להגן על אזרחי המדינה.

=====

טענה שגויה אחרת היא כי בית המשפט מצוי בניגוד עניינים מוסדי כאשר הוא בוחן חקיקה שפוגעת בעצמאותו. כאילו בית המשפט מגן על עצמו. ולא היא.

לבית המשפט תפקיד משטרי ייחודי. יש לו אחריות כלפי הציבור והדורות הבאים לשמור על כוחו לפעול למענם.

בהיעדרו של חוק יסוד: החקיקה, משימה זו היא מורכבת במיוחד.

במבנה המשטרי הישראלי, הנעדר הגנות משטריות, בית המשפט הבוחן חקיקה אנטי-דמוקרטית לא מגן על עצמו.

הוא מממש את חובתו כלפי כולנו. חובה שאין מוסד אחר שיכול לקיימה.

=====

לצד הפגיעה במערכת המשפט, יש לשים לב גם לרפורמה בתחום התקשורת שבכוונת הקואליציה לקדם במושב הכנסת הנוכחי.

זהו נדבך חשוב נוסף בתמונת האיומים הכוללת על המוסדות הדמוקרטיים.

אנחנו בעד הסרת חסמים ואנחנו בעד הפחתת עלויות לצרכן. לעומת זאת, אנחנו מתנגדים להסדרים שיאפשרו התערבות פוליטית בשידורים; פגיעה בעצמאות גופי החדשות ופגיעה במהימנות החדשות.

אנחנו מתנגדים ליצירת מבנה שוק שיאפשר לגופים חזקים להחזיק באופן צולב ריבוי של במות תקשורת.

לא נשלים עם פגיעה קשה בתפקודה התקין של התקשורת החופשית בישראל.

=====

אסביר מדוע הנושא חשוב בעינינו.

היכולת של הציבור לבחון את פעולות השלטון תלויה בנגישות למידע. מידע שניתן לתת בו אמון.

שוק שידורים שפרוץ להתערבות והשפעה פוליטית או מסחרית, לריכוזיות יתר, ושאינו כולל ערובות להבטחת עצמאות ומהימנות שידורי החדשות, פוגע באמון במידע המשודר.

לציבור זכות לקבל מידע אמין באמצעות מערכת תקשורת עצמאית וחופשית, שתוכל למלא את תפקידה הדמוקרטי.

=====

עד כה התמקדתי בפגיעה במוסדות הדמוקרטיים עצמם.

ואומר בצורה הברורה ביותר –

המוסדות הדמוקרטיים בשיטת המשטר שלנו אינם חזקים כפי שהם עשויים להיראות. הם זקוקים להגנה!

=====

אני מבקשת להצביע על תופעה מסוכנת לא פחות, אולי יותר. סילוף מושגי הדמוקרטיה והשפה המשטרית.

תופעת סילוף המושגים הדמוקרטיים והשפה המשטרית שלובה ומתערבבת בפגיעה במוסדות. היא מזינה אותה.

לסילוף יש אפקט ממסך. הוא מקשה על הציבור לראות את תמונת המציאות באופן בהיר.

=====

כך לדוגמא, לאחרונה, מקום שבו בית המשפט קבע שפעולה שלטונית נעשתה בניגוד לדין, הוא הותקף באופן אוטומטי והוצג כמי שפוגע בדמוקרטיה.

זהו היפוך יוצרות מכוון, שדומה שנועד להכשיר אי ציות לפסיקות בית המשפט.

בעניין זה ברצוני לברך את מפכ"ל המשטרה דני לוי, אשר הבהיר לאחרונה כי משטרת ישראל, בהיותה גוף אכיפת חוק מקצועי וממלכתי, תציית לפסיקת בית המשפט בכל מקרה. העובדה כי נדרשת הבהרה כזו מדאיגה.

אך בעיתוי הנוכחי אמירה זו של המפכ"ל חשובה ומשקפת מנהיגות ותפיסה ראויה של השירות הציבורי.

=====

דוגמה אחרת היא הסילוף של מושג האמון.

ברור כי נדרש אמון בין ראשי המערכות המקצועיות לבין הדרג הפוליטי.

אך חובת הנאמנות של עובדי המדינה היא כלפי הציבור, ואינה חובת נאמנות אישית.

מכאן נובעת בעיני החשיבות יוצאת הדופן של פסק הדין בעניין סיום כהונת ראש השב"כ.

פסק הדין מחבר אותנו בחזרה למושכלות היסוד. מסיר את המיסוד.

השירות הציבורי ובכללו מערכות הביטחון נועדו לשרת את הציבור ולא את מנהיגיו באופן אישי. ראש השב"כ הוא לא משרת אמון אישית.

פסק הדין בעניין כהונת ראש השב"כ הוא מצפן עבור כל אחד מראשי המערכות הציבוריות.

=====

נוכח חשיבותו של תפקיד ראש השב"כ, החלטת ממשלה על מינוי או פיטורים מחייבת הקפדה על הליך תקין ללא רבב, וללא חשש להשפעת שיקולים זרים.

ראש השב"כ אכן צריך להיות נאמן לציבור - ולא לממניו. פגמים בהליך המינוי ובוודאי חשש להשפעת שיקולים זרים, מטילים צל כבד על שאלת הנאמנות הציבורית.

=====

סילוף נוסף של המושגים הדמוקרטיים והשפה המשטרית נוגע לדרישת "שיתוף הפעולה היעיל" בין הדרגים המקצועיים לדרגים הפוליטיים.

כמובן שהדרג המקצועי צריך ליישם את מדיניות הממשלה ולשתף עמה פעולה באופן יעיל. אך השאלה מהי המשמעות שיוצקים לתוך המושג שיתוף פעולה יעיל.

דוגמא לכך מצויה בהצעת ההחלטה שהביא שר המשפטים לממשלה לפיה בין הייעוץ המשפטי בהובלתי לבין הממשלה אין שיתוף פעולה יעיל.

הסתבר כי הממשלה התאכזבה מכך שהתעקשתי על נושא השוויון בנטל הגיוס ומניעת סבסוד חבי גיוס שאינם מתגייסים.

הסתבר שהממשלה ציפתה שנשתף פעולה עם מתן הכשר להתערבות פוליטית בחקירות; שנשתף פעולה עם חקיקה שמאפשרת לעובדי ציבור לקבל מתנות; ועוד ועוד.

אפילו מצב שבו לא הסכמנו להגן על הניסיון לשנות את כללי הבחירות ברשויות המוניציפליות תוך כדי הבחירות, כדי לאפשר התמודדות של אדם מסוים, הוצג כחוסר שיתוף פעולה.

=====

אנחנו מסייעים לממשלה להגשים את מדיניותה, אך ציפיית הממשלה כי ניתן יד להפרת דין ולפגיעה בציבור אינה לגיטימית.

עם כל הכבוד, התפקיד של היועצת המשפטית לממשלה הוא לשמור על החוק ולא לקדם צורך פוליטי של הממשלה שאינו עולה בקנה אחד עם הדין.

תוך סילוף מושג שיתוף הפעולה היעיל מבקשת הממשלה צייתנות. זה אינו התפקיד וזו אינה החובה.

האמירה אתם לא נבחרתם על ידי העם, אינה יכולה להכשיר פגיעה בחוק.

במדינת שלטון חוק כולם כפופים לחוק.

=====

לסיום אבקש להודות מקרב לב ליו"ר לשכת עורכי הדין, עו"ד עמית בָּכָר, ולהנהגת הלשכה על עבודתם המסורה למען הציבור, בכלל ובמהלך המלחמה בפרט.

הלשכה משלמת מחירים על מעורבותה בשדה הציבורי למען הדמוקרטיה הישראלית.

ובכל זאת, הלשכה מתמידה בעמידתה הציבורית, וכך גם עורכי דין רבים מהמגזר הפרטי. זוהי בעיני הוכחה לאיכותה של הקהילה המשפטית הישראלית ומחויבותה העמוקה לערכים דמוקרטיים ולשמירה על שלטון החוק.

=====

אני מאחלת המשך כנס פורה לכולם.